

BUITEN

28^E JAARGANG N^O. 37

ZATERDAG 15 SEPTEMBER 1934

Foto Gillette

OLD MENTON, VAN DE KLEINE, BLAUWE HAVEN UIT GEZIEN
(BIJ HET ARTIKEL: „DE CHARME VAN MENTON“)

Redactie: Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD

DUIZELIGHEID. UIT HET TSJECHISCH VAN KAREL CAPEK	BLZ. 434—435
ORVIETO, DOOR WILLY VAN DER TAK, BLZ. 435.	443—444
DE CHARME VAN MENTON (GEÏLL.), DOOR THÉO DE VEER	BLZ. 433, 436—438
OVER NEDERLANDSCHE AMPHIBIËN (GEÏLL.), DOOR DR. H. ENGEL	BLZ. 438—439
WALCHEREN, DE TUIN VAN ZEELAND (GEÏLL.), (I. WALCHEREN IN DE VROEGSTE TIJDEN EN DE MIDDELEEUWEN TOT 1585), DOOR DIRK L. BROEDER	BLZ. 440—442
OVER PLANTENGALLEN EN HUN VEROORZAKERS (GEÏLL.), DOOR P. J. SCHENK	BLZ. 441—443
PIETA IN DEN KERKTOREN TE NEEDE (ILL) . . .	BLZ. 444

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar Rokin 74—76, Amsterdam. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventuele terugzending.

Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten, verboden.

DUIZELIGHEID

Uit het Tsjechisch van KAREL CAPEK

„Ik weet niet”, zei mijnheer Lacina, of iemand het geval kent van den fabrikant Gierke. Dat was een schatrijke en statige man, groot en fors als een boom, men zei, dat hij weduwnaar was, maar verder was zijn levensloop aan niemand bekend, omdat hij een gesloten karakter had. Toen hij de veertig reeds lang en breed gepasseerd was, werd hij verliefd op een beeldschoon meisje van zeventien: een echte schoonheid, die iedereen voor zich innam. En dit meisje gaf Gierke haar jawoord, omdat Gierke zoo'n flinke en rijke man was.

„Op hun huwelijksreis bezochten ze Italië en daar gebeurde het volgende: in Venetië klommen ze op de beroemde Campanile en toen Gierke naar beneden keek — het moet daar een prachtig panorama zijn — werd hij bleek, keek zijn jong vrouwtje aan en stortte neer als een omgehouden boom. Van dien tijd af werd hij nog meer in zichzelf gekeerd; ten koste van geweldige inspanning trachtte hij zich normaal voor te doen, maar zijn oogen stonden veel te onrustig en angstig. U kunt begrijpen dat zijn vrouwtje doodelijk ontsteld was en hem naar huis geleidde; ze hadden een prachtig huis bij het stadspark. Thuisgekomen bleek Gierke zenuwziek te zijn: voortdurend liep hij van het eene naar het andere venster om zich te overtuigen of ze goed gesloten waren, hij gunde zich amper tijd om te zitten, telkens stond hij op om een raam dicht te maken. Ook 's nachts kwam hij zijn bed uit en spookte door het huis. Op alle vragen gaf hij slechts een mompelend antwoord, dat hij zoo verschrikkelijk duizelig was en het raam wilde dichtdoen, opdat hij er niet uit zou vallen. Toen liet zijn vrouw alle vensters van tralies voorzien, om hem van dezen voortdurende angst te verlossen.

Gierke kwam hierdoor eenigszins tot rust, maar daarna liep hij weer van het eene naar het andere raam en wrikte aan de tralies om zich te overtuigen of ze wel stevig zaten. Toen lieten ze stalen vensterluiken maken en ze leefden voortaan als gevangenen. Gierke scheen hierdoor gekalmeerd, maar thans bleek, dat hij een duizeling kreeg bij het trappen loopen, men moest hem de trap op leiden en hem steunen als een lamme en daarbij beefde hij als een riet en baadde in zijn zweet; soms moest hij zelfs midden op de trap gaan zitten hikken en snikken van den vreeselijken angst.

Het spreekt van zelf dat ze alle mogelijke dokters bij hem riepen en zooals dit gaat, zei de eene aesculaap, dat die duizeligheid door overwerktheid kwam, een ander, dat het een ziekte van het labyrinth was, een derde, dat ze veroorzaakt werden door verstopping en een vierde, dat het een symptoom was van hersenanaemie; ik heb opgemerkt dat zoodra iemand specialist geworden is, hij altijd zijn voorop-

gezette meening klaar heeft. Zoo'n specialist zegt steeds: Waarde collega, van mijn standpunt bezien is het natuurlijk zoo en zoo. En een tweede deskundige oppert: Zeer juist, waarde collega, maar van mijn standpunt bezien is de zaak totaal anders. Ik vind, dat al die standpunten maar in de vestiaire moeten worden gelaten net als hoeden en wandelstokken; zoodra je iemand binnenlaat met zijn standpunt maakt hij slachtoffers of minstgenomen plukhaart hij met zijn antagonist. Maar om nu bij Gierke te blijven: om de maand werd hij gemaltraitéerd en gekuurd door een anderen beroemden specialist volgens een totaal verschillende methode. Gierke was een kerel als een boom en hield er het leven bij, maar hij kon al niet meer uit zijn fauteuil overeind komen, want hij kreeg een duizeling zoodra hij naar den grond keek. Zoo zat hij te staren in het donker, sprakeloos en bewegingloos, soms schudde hij over al zijn leden wanneer hij huilde.

In dien tijd hoorde men wonderen van een nieuwen dokter. den docent in de neurologie, Spitz. Deze dokter Spitz had zich er op toegelegd, de onderdrukte complexen te genezen. Hij zei, dat bijna iedereen in zijn onderbewustzijn allerlei afschuwelijke voorstellingen of herinneringen of begeerten had, die je onderdrukte omdat je er bang van was en deze onderdrukte complexen brachten je van streek en bezorgden je zenuwstoornissen. En wanneer een handige dokter na eenig zoeken en tasten die onderdrukte voorstellingen aan het daglicht bracht, viel den patiënt een pak van het hart en werd hij genezen. Zoo'n psychoanalytische medicijnmeester moet het volledige vertrouwen van den patiënt in kwestie winnen en hem het naadje van de kous uitvragen: wat hij 's nachts gedroomd heeft, wat hij zich uit zijn prilste jeugd kan herinneren en meer van die zaken. En tot slot zegt de wonderdokter: Ja, beste man, jij hebt jaren geleden dit en dat beleefd, — in den regel een ontzettende schanddaad — en die drukt je in je onderbewustzijn, wij noemen dit een psychisch trauma; nu is het er uit, hocus pocus pilatus, je bent genezen. Zoo is het verloop van die hekserij.

Ik zeg jullie, die dokter Spitz is een wonderdoener in den waren zin des woords. Je zoudt niet willen gelooven, hoeveel onderdrukte voorstellingen rijke menschen hebben; arme drommels hebben daar gewoonlijk geen last van. Kortom, die Spitz had de upper ten tot cli nteele. Toen nu alle genezers hun krachten op Gierke beproefd hadden, werd docent Spitz bij hem ontboden en dokter Spitz verklaarde, dat die duizelingen slechts een nerveus verschijnsel waren en hij, Hugo Spitz, stond er borg voor, dat de patiënt ze kwijt zou raken. Beter kon het niet. Maar Gierke was zoo dicht als een pot: dokter Spitz kon vragen wat hij wilde, hij kreeg ternauwernood een binnensmondsch antwoord, daarna zei de patiënt in het geheel niets meer en ten slotte wees hij Spitz de deur. Dokter Spitz was wanhopig, verbeeld je, zoo'n voornamé patiënt, daar was zijn prestige mee gemoeid. Buitendien was het zoo'n interessant en ernstig geval van zenuwziekte. En dan nog was mevrouw Irma zoo mooi en zoo ongelukkig. Daarom wijdde Dr. Spitz zich met hart en ziel er aan. Ik moet en ik zal het onderdrukte complex bij Gierke vinden, bromde hij, of ik gooi mijn doctorsbul in een hoek en word desnoods winkelbediende in een manufacturenzaak.

Zoo volgde hij de toen nieuwe psychoanalytische methode. Allereerst informeerde hij, wat voor tantes, nichten, zwagers en andere bejaarde bloedverwanten in alle graden en linies die Gierke hier op aarde had, vervolgens zocht hij hun vertrouwen te winnen — zoo'n dokter moet hoofdzakelijk veel geduld hebben om alles aan te hooren. De bloedverwanten waren opgetogen, zoo charmant en voorkomend als die dr. Spitz was; maar ten slotte zette dr. Spitz een heel bedenkelijk gezicht en hij wendde zich tot een detectivebureau, dat twee betrouwbare mannetjes uitzond. Toen deze twee terug waren gekeerd, betaalde dr. Spitz ze voor hun moeite en begaf zich regelrecht naar mijnheer Gierke. Gierke zat in het halfdonker in zijn leunstoel, hij was reeds bijna niet meer in staat zich te bewegen.

„Mijnheer”, zei dr. Spitz tegen hem, „ik zal u niet lastig vallen, u hoeft mij geen syllabe te antwoorden. Ik zal u geen enkele vraag stellen. Het is mij slechts te doen om de oorzaak van uw duizelingen weg te nemen. Deze oorzaak heeft u naar uw onderbewustzijn verdrongen, maar deze onderdrukte voorstelling is zoo sterk, dat ze ernstige stoornissen teweegbrengt”.

„Ik heb u niet geroepen, dokter”, onderbrak hem Gierke heesch en stak zijn hand uit naar den schelleknop.

„Dat weet ik”, zei dokter Spitz, „maar wacht u nog een oogenblikje. Toen u voor het eerst duizelig werd op de Campanila te Venetië, waar heeft u toen aan gedacht? Span uw geheugen in, mijnheer, span uw geheugen in met al uw krachten, om u dit te herinneren”.

Gierke zat als versteend in zijn leunstoel met zijn vinger op den drukknop.

„U heeft toen gevoeld”, ging dokter Spitz voort, „u heeft toen gevoeld een vreeselijke, waanzinnige begeerte om uw mooi jong vrouwtje van dien toren te werpen. Maar omdat u haar grenzeloos liefhad, is er een conflict in uw binnenste gerezen en heeft u een psychischen schok ondervonden; door een duizeling overmand, is u neergestort”.

Het was doodstil, Gierkes hand aan den schelleknop zakte eensklaps.

„Van dien tijd af”, sprak dr. Spitz, „leed u aan duizelingen, aan angst voor den afgrond en kon u niet meer naar beneden kijken, omdat u voortdurend de dwangvoorstelling hadt, dat u bijgeval mevrouw Irma naar beneden zou werpen”.

Gierke in zijn leunstoel steunde onmenselijk.

„Ja”, ging dr. Spitz voort, „maar nu is de vraag, hoe deze dwangvoorstelling bij u is opgekomen. Mijnheer Gierke, achttien jaar geleden is u ook getrouwd geweest. Mijnheer Gierke, uw eerste vrouw is omgekomen op een toer in de Alpen. Bij het beklimmen van de Hohe Wand is zij naar beneden gestort en u hebt van haar geërfd”.

Men hoorde slechts het haastig en rochelend ademen van Gierke.

„Gierke”, riep de dokter hem toe, „u hebt uw eerste vrouw vermoord. U hebt haar in den afgrond geworpen en daarom, verstaat u, daarom meende u, dat u gedwongen was ook de hand aan uw tweede vrouw te slaan: aan de vrouw waar u van hieldt, daarom heeft u diep tevrede, daarom lijdt u aan duizelingen”.

„Dokter”, hilde de man in den leunstoel, „dokter, wat moet ik doen? Wat moet ik daartegen doen?”

Dr. Spitz werd diep ernstig. „Mijnheer”, zei hij, als ik een geloovig mensch was, zou ik u raden: doe boete, opdat God u moge vergeven. Wat u moet doen, dat moet u zelf uivechten, maar als patiënt bent u ongetwijfeld genezen. Wilt u opstaan, mijnheer Gierke!”

Gierke stond op, zoo wit als krijt.

„Hoe is het”, vroeg dokter Spitz, „heeft u last van duizeligheid?”

Gierke schudde van neen.

„Ziet u wel,” zei dr. Spitz opgelucht. „Nu zullen alle gevolgen verdwijnen. Die duizelingen kwamen alleen voort uit uw onderdrukte voorstelling; nu we die aan het daglicht hebben gebracht, is alles in orde. Probeert u eens uit het raam te kijken. Uitstekend! Alsof al die angst van u afgevallen is, nietwaar? Geen spoor van duizeligheid, hè? Mijnheer Gierke, u bent de dankbaarste patiënt, dien ik ooit gehad heb!” — Dr. Spitz sloeg van geestdrift de handen ineen: „Volkomen genezen! Mag ik mevrouw Irma roepen? Ja? Of neen, u wilt haar zeker zelf verrassen — lieve deugd, wat zal die blij zijn, als ze u ziet loopen als een normaal mensch! Zoo ziet u, mijnheer, wat de wetenschap vermag!” — Uit louter vreugde over dit succes zou de dokter twee uren lang hebben kunnen babbelen, maar hij merkte, dat Gierke rust noodig had, dus schreef hij hem wat broom voor en nam afscheid.

„Dokter, ik zal u uitgeleide doen”, zei Gierke hoffelijk en begeleidde den dokter tot de trap. „’t Is toch buitengewoon, geen spoor meer van duizeligheid, geen spoor”.

„Bravo”, riep dr. Spitz enthousiast uit, „u voelt u dus volkomen gezond, nietwaar?”

„Volkomen gezond”, zei Gierke op zachten toon en keek van boven af den dokter na. Maar toen dr. Spitz de huisdeur achter zich dicht had geslagen, klonk er nog een zware bons. Even later vond men beneden aan de trap het lichaam van Gierke. De levensgeesten waren geweken, de ruggegraat was op verschillende plaatsen gebroken, daar hij bij zijn val op de leuning van de trap terecht was gekomen.

Toen men dr. Spitz deze tijding mededeelde, floot hij en keek perplex voor zich heen. Daarna nam hij zijn boek, waar hij al zijn patiënten in noteerde en voegde bij den naam van Gierke slechts den datum van toen en het woord: Suicidium, hetgeen zelfmoord beteekent”.

ORVIETO

DOOR WILLY VAN DER TAK

DE vetturino — koetsier — die mij van het kleine stationnetje van Pozzuoli naar den ingang van de terreinen heeft gebracht, waarop zich de beroemde zwavelhoudende bronnen bevinden, die ieder rechtgeaard bezoeker van Napels op zijn programma heeft staan, en die, afgezien van de geleerde en geestdriftige regelen, die Baedeker eraan wijdt, werkelijk zelfs voor een leek zonder hart voor de charme van gesteenten, vulkanische verschijnselen en bodemformaties, een mysterieuze bekoring hebben, omdat het een vreemd gevoel is te loopen over een bodem, die kookt en elk oogenblik onder uw voeten kan overkoken en een stroom van gloeiende, gelige vloeistof naar buiten werpen, die u de tranen in de oogen drijft en u half doet stikken — de vetturino dan, die mij daarheen heeft gebracht na mij als een vrijwel willooze buit te hebben veroverd op zijn medekoetsiers, die mij ook allemaal in rad Napolitaansch betuigden dat ik in hun rijtuigje nog veiliger zou zijn dan eertijds in mijn wieg, vraagt mij als ik terugkom eerst beleefdelijk naar den bekenden weg: of ik het interessant heb gevonden, en gaat vervolgens over tot belangrijker zaken. Hij biedt aan om mij voor een ongelooflijk klein aantal lires — zoo klein is het aantal, dat hij er zelf schade bij zal moeten lijden, maar dat heeft hij gaarne voor mij over, zegt hij — twee uur lang door de omstreken te rijden, die de schoonste van de heele buurt, van heel Italië, zoo niet van heel de wereld zijn; en als ik hem zeer dank en geduldig tien maal herhaald heb, dat ik geen tijd heb en terug moet, is hij gansch en al niet beleedigd, maar helpt mij keurig instappen en rijdt vroolijk fluitend terug naar het station, waar blijkt, dat ik nog een half uur op den trein zal moeten wachten. Hij rekent het blijkbaar tot zijn plicht mij dien wachttijd te korten, komt vertrouwelijk naast mij staan, en vertelt mij van zichzelf, zijn vader, moeder, broers, zusters, ooms, neven en nichten zonder er een oogenblik aan te twifelen of het moet mij zeer interesseeren. Hij laat mij een fototje zien van de vrouw van zijn broer, die een Amerikaansche en „molto bene” is, en zingt de lof van zijn meisje, dat nog veel mooier is en in Orvieto woont. De naam van het stadje, Orvieto, komt drie keer voor in zijn conversatie, en iederen keer, als hij het zegt, pakt mij de cadans van de drie luchtig uitgesproken lettergrepen met den geestigen nadruk op den tweeden; en als ik weer in den trein zit en hotsend terug rijdt naar Napels, heeft de koetsier van Pozzuoli, wiens meisje in Orvieto woont, een leelijk ding in mijn binnenste teweeg gebracht, dat mij niet alleen de eerste twee dagen, maar zelfs voor een deel van mijn leven beïnvloedt: en hoewel ik hem zelve alweer bijna vergeten ben, zingt de klank van zijn stem mij nog in de ooren, zeggend die drie melodieuze lettergrepen met hun krachtig rhytme: „Orvieto . . .” ☞ „Orvieto” tracht ik hem zacht voor mijzelf heen na te doen, zoodat het meisje tegenover mij een licht verbaasden blik op mij slaat: „Orvieto” zingen de wielen van den trein en „Orvieto” schalt de echo van het luidruchtig gelach, dat uit de aangrenzende coupé in de mijne doordringt. Dat alleen de klank van een woord zoo’n macht kan hebben over een mensch! Het vervolgt mij den ganschen dag, en hoe meer ik het tracht af te schudden, des te meer dringt het zich op. Als ik in Napels in de tram zit en tegen mij zelve zeg, dat ik een dwaas ben, wreekt onmiddellijk het lot zich door den bestuurder melodieuze met zijn bel het koppige woord te doen tingelen — als ik aan tafel zit en worstel met spaghetti met tomatensaus, wrevelig mijn oranje kin schoon veeg en mijzelf voorhoud, dat het een tot bezorgdheid stemmend gebrek aan zelfbeheersching is, dat ik steeds uit alle om mij heen zoemende gesprekken het woord Orvieto hoor opdemen, dan laat plotseling een kellner een lepel vallen en uit het heldere gerinkel spat tot drie maal achtereen lachend en plagend mij die wonderlijke naam tegemoet. ☞ Des avonds, zittend op mijn balkon en uitstarend op de baai, bouw ik in gedachten de stad op, die bij dien naam moet hooren: een droomstad, blank en zonnig, aan blauw kabbelend water, waar geheimzinnige paleizen schoonheid ademen en lachende, blijde menschen het leven doordansen op het veerkrachtig rhytme van een drielettergeregip woord.

(Slot op blz. 443)

Foto Giletta

GEZICHT OP MENTON, CAP-MARTIN EN DE „GOLFE DE LA PAIX“

DE CHARME VAN MENTON

DOOR THÉO DE VEER

Voor „Tantine“ in Amsterdam. **H**ERINNERT ge, beste „Tantine“, u nog de wandeling die wij, tijdens ons bezoek verleden jaar zomer aan Holland, op een zwoelen Augustusavond met ons drieën langs den Amstel hebben gemaakt? Met de motorboot tot aan „het Kalfje“ gegaan, waren wij daar, ver van de drukte en het rumoer der hoofdstad, plots op het idee gekomen van een „promenade nocturne“ langs het stille, donkere water en de lage weilanden, een eind weegs den kant van Ouderkerk uit, — een „promenade“ met boven ons, hoog in een wolkenloozen hemel, het gefonkel van myriaden van sterren, terwijl om ons heen de hofsteden en het wijde, vlakke land in een dicht, fluweelig duister vredig te rusten lagen. Laat nog was het dien avond warm gebleven, een eigenaardige, haast exotische warmte, waartegen zelfs een briesje dat

af en toe van over het water tot ons kwam maar nauwelijks iets vermocht. Een zomeravond in het Zuiden, een zomeravond aan de kust der Middellandsche Zee, zou men hebben gezegd. En kijk, . . . zeer waarschijnlijk was dat dan ook wel de reden waarom wij op die wandeling al dra over de Italiaansche Rivière —, en over reizen in het zonnige zuiden van Frankrijk —, en over kleurig Spanje waren komen te praten en . . . ons Hollandsch landschap, de Amstel, „het Kalfje“, de weilanden en Ouderkerk dien avond gaandeweg hadden plaats gemaakt voor de blauwe Méditerranée en voor Alassio, voor de Corniche d'Or en voor Le Trayas, voor Cataluña en voor de palmen van Tarragona. Tot, „de fil en aiguille“, het gesprek op Menton was gekomen, — op Menton met hare luxuriante bloementuinen, met hare mimosa's en hare zonnige citroengaarden, en wij 't, — weet ge nog? tot laat in den

avond nog met u over onze illusie hadden om daar, te midden van de oranjeboomen en de olijven, bij voorliefde ergens tegen een heuvel, op een goeien dag eens een kleine bungalow te bezitten, een bescheiden, door een open veranda omgeven, zuidelijk landhuisje, dat — op z'n Provençaalsch — „LOU MAS FLOURIT“ zou heeten, en waarin wij ons voorstelden af en toe, wanneer vermoed van ons journalistiek werk in Nice, eenige dagen de weldadige stilte en de rust van het buitenleven te komen zoeken, iets waarbij, dat sprak vanzelf, onze tuin dan een voorname rol zou spelen, — onze exotische tuin, waarin tusschen dadelpalmen en hibiscus en donker magnoliagroen, natuurlijk allerhande vreemdkleurige, subtropische bloemgewassen zouden komen te staan, en waar, om gelijk Stéphen Liégeard te spreken: „l'âcre et enivrant parfum du citronnier en fleurs se mêlerait à l'odeur des héliotropes et des jasmins“ . . . Waarna, de late avondwandeling ten einde, wij onze motorboot weer gereed hadden gevonden om over het stille, duistere water den terugtocht naar Amsterdam te ondernemen. 'k Zeg, herinnert ge u dat alles nog? . . . Welnu, beste „Tantine“, ziedaar dan,

ACHTER DE RUE LANGUE TE MENTON

— eerder, o! véél eerder dan wij zulks in deze bizarre tijden hadden durven hopen, — sedert eenige dagen die illusie tot een tastbare realiteit geworden, en ons, hier in het peisibele Menton, de niet-weinig-trotsche bezitters van een „droom” van een kleine bungalow, verscholen tusschen mandarijnboomen en olijven, halfweg op een heuvel even buiten de stad. Denk eens aan, „Tantine”, . . . een koel wit, typisch-zuidelijk landhuisje, begroeid gedeeltelijk met blauwe glycine, gedeeltelijk met licht-rooskleurige klingeraniums, en waarvan een zij- en de achterveranda bijna ganschelijk bedekt zijn met wilden wingerd, waartusschen de warm violetroode bloemen van een bougainvillea!, . . . een landhuisje met er omheen een tuin, waaraan, naast karmozijnen- en roomwitte laurierrozen, naast palmetto's en hoog. Chineesch bamboe, een drietal bloeiende sinaasappelboomen, een paar dadelpalmen, en de mat-gele vruchten van een wijd spreidende citroenboom de gewenschte „couleur locale” geven!, . . . hadden wij 't werkelijk wel ooit idealer kunnen treffen? Zoo zal het u, dunkt mij, dan ook geenszins verwonderen dat wij ons terstond voor eenigen tijd in onzen „MAS FLOURIT” hebben geïnstalleerd. Van waar ik, vanochtend rustig genoeglijk in de schaduw van een ouden ceder gezeten, — want zie! ook een ceder behoort tot den inventaris van ons „landgoed”, — u thans dezen brief schrijf. Een epistel, beste vriendin, waarin ik, — kennende uw groote liefde voor exotische bloemen en planten, — tot in het schier oneindige zou kunnen voortgaan mij met u over de hier werkelijk merveileuze subtropische vegetatie, o niet alleen van onzen hof, doch van gansch Menton, te onderhouden. Want ziedaar een der vele charmen van deze plaats: van de azuren „Golfe de la Paix” af tot aan de steile flanken der omringende bergen, van de pijnboomen en de zeedennen van Cap-Martin af tot aan de nabije Fransch-Italiaansche grens, is het er, het geheele jaar rond, één ononderbroken feest van weelderig groen, één féerie van vreemde, fel kleurige bloemen, één wondere, verrukkelijk mooie tuin, waarin, tot zelfs in het hartje van den winter met rozen en bloeiende geraniums bedekt, tusschen palmen en yucca's en cypressen de coquette, blanke villa's en de rustieke cottages plekken. Hetgeen maakt dat men zich hier zelfs „midden in stad” toch altijd nog weer „buiten” voelt, heerlijk, rustig buiten. Buiten, . . . tot zelfs in de stille, bochtige straatjes en op de koele, lommerrijke pleintjes van de „vieille-ville” . . . En kijk, beste „Tantine”, zoo kom ik, al voortschrijvende, als vanzelf aan een nog andere charme van ons Menton, — te weten: aan die van haar zoo schilderachtige „oude-stad”, van hare zoo vredige, oude „cité”, hoog tegen een rotsigen heuvel bij de kleine, kalme, zonnig blauwe haven. Ah! m'n waarde, welk een genot daar „au gré de sa fantaisie” door die antieke straatjes te flaneeren; daar te slenteren door die smalle, ruw geplaveide trapstraatjes en pittoresk bochtende steegjes en halfduistere, ten deele overwelfde couloirs met, — gelijk overal hier in het Zuiden, — hare zoo eigenaardige geuren van citroen en knoflook en zacht smeulende houtskoolvuurtjes; daar te kuieren tusschen die hooge, oude visschershuizen, die grijze, mosbegroeide „maïoum dei pescadou” met hunne diepe, getraliede benedenvensters, hun kleine, zwaar eiken voordeur en hunne smeedijzeren balkonnetjes, waarover, zooals in Napels, bijna overal en ten allen tijde hel kleurig waschgoed te drogen hangt; daar te gaan langs die nog zoo ouderwets knus-sige volkswinkeltjes en langs die primitieve uitdragerijtjes met hunne curieus bonte uitstallingen tot midden op straat, — om dan af en toe, uit het geheimzinnig duister van een nauw steegje of van een algeheel overdekt couloir, er plots op een fel zonnebelicht plaatsje te komen, waar, in een groentestalletje onder het loover van een knoestigen acacia of in de schaduw van een vijgeboom, het glanzig kanariegeel van groote zoete-pepers naast het oranje van sinaasappelen, het warm violet van aubergines, en het rood van tomaten en opengesneden watermeloen aan de kleurenweelde van Aragon en van Andalusie doen denken, of een paar vrouwenfiguren er boven een antieken fontein-

IN OUD MENTON

bak hun linnen wasschend, of bezig er „en plein air” een kruidig riekende Provençaalsche soep gereed te maken, onwillekeurig Callot of Goya in herinnering brengen . . . Tot men, — in die zoo schilderachtige „oude-stad” al hooger en hooger klimmend, — er héél boven op den heuvel gekomen, zich op eens weer tusschen de zilvergroeene olijven en de citroengaarden bevindt, — er weer geheel en al in de vredige, blij-zonnige „campagna” is. In een „campagna”, aan de eene zijde begrensd door de hooge Alpes-Maritimes, — steile, naakte bergen hier van een fijn, bestorven geelgrijs en een warm violet, — aan de andere zijde, ver in de laagte, afgesloten door de onder een strak turkooisblauwen hemel schitterende Middellandsche Zee, „cette mer illustre et rayonnante, éclairée à la fois, et dans tous ses recoins, par l'histoire et par le soleil”, gelijk Victor

MENTONEESCHE VISSCHERS VOOR DE KUST

Hugo haar in een zijner reisbrieven zoo terecht noemt. En met wiens dichterlijke woorden, beste „Tantine”, ik mij vergun thans afscheid van u te nemen en m'n eerste — 'k wil hopen, niet „te” incoherente — epistel uit „LOU MAS FLOURIT” te doen eindigen.

OVER NEDERLANDSCHE AMPHIBIËN

DOOR DR. H. ENGEL

Hier zie ik, hoe de kikvorsch springt;
Ik hoor, hoe dat het beestje zingt;
Ik zie het op het drooge land;
Ik zie het op den waterkant;
Ik zie het in een diepen vliet;
Maar nat of droog en schaadt hem niet.
Het is zoo naakt gelijk een pier,
En echter is 't een vrolijk dier.
Het is van vreugd en blijdschap vol,
En zie! het heeft geen haar of wol.

JACOB CATS, Hofgedachten

HET is zoo naakt gelijk een pier”. Deze woorden van Vader Cats geven wel het duidelijkst het verschil weer tussehen amphibiën en reptielen, tussehen kikkers en salamanders eenerzijds, en slangen en hagedissen anderzijds: de eerste zijn voorzien van een naakte huid, de laatste zijn beschudd. Kikkers, padden en salamanders hebben een naakte huid, die veelal door slijmklieren glad en vochtig gehouden wordt, want vochtigheid is het, die deze dieren allereerst en allermeeft behoeven. Beschouwen we de opvolging visch-amphibie-reptiel-zoogdier, dan nemen we een trapsgewijze emancipatie, een zich-vrijmaken van het water waar. De visschen zijn, op een enkele uitzondering na, aan het water gebonden. Deze enkele uitzondering vormen die visschen, wien het mogelijk is, hetzij door de vischblaas, hetzij door bloedrijke ruimten in den kop, of op andere wijze, zuurstof uit de lucht op te nemen. Zij kunnen dan de (buiten het water op elkaar klevende!) kieuwen missen voor korteren of langeren tijd. Bij de kikkers en de salamanders is die vrijwording regel geworden. Hun jeugd

UIT DE VILLA'S IN DE OMGEVING VAN MENTON ZIET MEN NEER OP DE STAD AAN DE BAIE DE LA PAIX

CITROENEN VAN MENTON

brengen zij nog in het natte element door en ademen dan, als de visschen, met behulp van kieuwen. Maar de volwassen dieren gaan het land op en verwisselen dan de waterkieuwen voor luchtlongen. Toch blijven zij nog zeer afhankelijk van het vochtige element. Zij kunnen niet, als de reptielen en zoogdieren, geheel buiten het water, in droge en heete gebieden leven. Zij hebben behoefte telkens opnieuw hun anders verdrogende huid vochtig te maken. Vochtige gebieden, ja een gedeeltelijk verblijf in het water, vormen voor hen nog een eerste levensbehoefte. We zien hier dus voor ons een eersten stap op den weg die bij de reptielen en zoogdieren leidt tot totale emancipatie van het water. ∞ Wie heeft er nooit in een glas, in een flesch of in een fraai aquarium kikkervischjes gekweekt? Het „kikkerdril”, de eiermassa, is in het vroege voorjaar in bijna alle slooten en plassen te vinden, blootgesteld aan de koesterende voorjaarszonnestrallen. Vader en moeder kikvorsch hebben het daar, toen ze door de eerste zomersche zonnedagen uit hun diepen winterslaap in het slik gewekt werden, gelegd — en gezwollen door het vele water, dat ze in hun gelei-achtige omhulling opslurpten, zijn de eieren gaan drijven, de koesterende zon tegemoet ¹⁾. En door haar weldadige warmte is er in ieder eitje leven gaan groeien. Reeds na vier dagen zien we de zwarte komma-tjes in de geleknikkers bewegen: aan het eind van den vijfden of op den zesden dag barst het eitje open en het kikkerlarfje, het donderpadje, zooals de jongens zeggen, komt vrij, en daar liggen ze dan, de kleintjes, op den bodem van ons aquarium, eerst te sidderen, en dan opeens zien we de eerste kronkelende zwembewegingen. Nemen we er een onder de loupe of houden we een leesglas voor het aquarium of de lens van een oude fietslantaarn, dan zien we al duidelijk, het staartje en het lijfje en daarop vóóraan den mond en de oogen. Aan iederen kieuwen uit groeien. Het groeien gaat nu zeer snel, de kop wordt doorzichtiger. Na veertien dagen gaan de veervormige aanhangsels bij den hals, de uitwendige kieuwen, weg en ze

1) Of de eieren gaan drijven hangt van de soort af. De groene kikker legt pas in Mei of Juni eieren, die in dien warmen zomertijd op den bodem blijven liggen. De larfjes worden pas in Augustus of September, of zelfs het volgende jaar, tot volwassen kikkers. De bruine kikker echter legt de eieren reeds heel vroeg in het jaar. Ze gaan drijven en reeds in Mei of Juni worden de larfjes tot kikkers.

Foto Zimmermann

GEWONE GROENE KIKKER OP EEN WATERLELIEBLAD

dragen hun werk over aan inwendige kieuwen, welke in een kieuwholte liggen, die niet als bij de vischen op zij van den hals uitmond, maar door één opening onder op den hals. De longen, zooals iedere kikker die later op het land gebruikt, zijn dan ook al gevormd, maar die doen nu nog lang geen dienst. ☼ Evenals een rups in de pop ook inwendig een algeheele verandering doormaakt, zoo is het ook met de donderpadjes. In hun jeugd eten ze vooral slik, met alle voedzame bestanddeelen, die daarin voorkomen. Als volwassen dier echter vormen allerlei insecten en hun larven, spinnen, wormen en slakken hun hoofdvoedsel. En, evenals bij alle vleescheters, is de darm dan kort.

In de jeugd echter is die lang en dun en in den vorm van een horlogeveer opgewonden. Zooals Swammerdam reeds in de „Bijbel der Natuure” schreef, die na zijn dood door Boerhaave in 1738 werd uitgegeven: „Soo dat ik hier middagklaar ontdekte, dat in het beginsel der aangroeiing van den kikvorsch de maag nog sijn officie niet bekleedt . . . waarom als ik de lengte der darmen kwam te meeten, soo bevond ik die in dit kleene dierken bij de 5 duym te haalen”. ☼ Want, zooals te verwachten is in ons kikkerlandje, werd de kikker door onze beroemde natuurhistorici Leeuwenhoek en Swammerdam veelvuldig als een dankbaar object bij hun studiën gebruikt. Zoo heeft o.a. Leeuwenhoek in 1688 aan kikkerlarven-staarten: „arteriën en venae gecontinueerde Bloed-vaten zijn, klaar voor de oogen gestelt”. En Swammerdam bestudeerde niet alleen de larven, maar gaf een zeer uitvoerige, ook nu nog goede beschrijving van den kikker, van het ei af, tot het volwassen dier, zoo in- als uitwendig. Zulke goede en nauwkeurige beschrijvingen waren in dien tijd iets heel bijzonders en gaven een belangrijk stoot aan de opbloeiende natuurwetenschappen. Nog in 1660 schreef Grausius, „Dokter in de medesijnen tot Amsterdam”, in zijn vertaling van Jonston's Dierenboek: „Enige komen uit eyren oft kuit, andere uit slyk voort . . . Plinius schrijft, datse enige swarte stukjes vleesch werpen, welke hij, met ogen en een start verzien zijnde, Gyrinos noemt; en datse de vorm van een Kinkvorsch krijgen, als de start in twee achterpoten verdeelt werd”. ☼ Iedere schooljongen weet er nu meer van! Het is wel typeerend voor twee tijdvakken, die daar aan elkaar grenzen: Grausius denkt er niet over zelf iets waar te nemen, maar vertaalt domweg Jonston, die het gewichtig vindt den ouden Plinius aan te halen. Onze Leeuwenhoek en Swammerdam echter geven niets dan juiste, scherpe, voortreffelijke en belangrijke eigen waarnemingen en zoo maakt zij den kikker, dat zoo bij uitstek Hollandsche dier, tot een „gewichtig object” der wetenschap. Dat is hij gebleven, met den opbloei van de experimenteele wetenschap is hij meegegroeid en men zou cum grano salis kunnen zeggen, dat zonder den kikker, die

opbloei niet mogelijk geweest zou zijn. En indien werkelijk het ongelooflijk aantal kikkers, dat bij proeven en onderzoekingen het goede gezondheid van het menschelijk geslacht en de alomvattendheid van zijn weten aan den opbloei der experimenteele wetenschap te danken is, dan mag men wel spoedig overgaan tot het oprichten van een monument voor den Kikker, dat dan jaarlijks door de Akademiën van Wetenschappen bekranst kon worden! ☼ Onze Hollandsche jongen, met zijn kikkervischjes in een zuurtjesflesch, doet zoo den eersten stap op het pad tot de wetenschap. Meestal brengt hij het — gelukkig maar — nooit verder, dan wat meer liefde voor die kleene jongen die nu machtig interessant zijn. Ik vermoed, had iedere jongen in zijn jeugd kikkerlarven opgekweekt, gepoogd ze zóó goed te verzorgen, dat ze het tot werkelijke kikkertjes brachten, er zouden er nu niet nog jaarlijks duizenden (de jaarlijksche omzet in Parijs bedraagt een 120.000 gulden) gegeten worden. Vooral de groene kikvorsch wordt gevraagd. In Italië, Zwitserland, Frankrijk en ook wel in ons land zijn er mensen, die van de kikkervangst leven. Een der methodes om ze te krijgen bestaat daarin, dat men er 's nachts op uit gaat, gewapend met een sterke lamp en een stok, waaraan een roode lap is bevestigd. Men lokt de kikkers door haaraan een doorn met den roodden lap, die men op het water laat dobberen. De hongerige, nieuwsgierige dieren slokken gulzig den lap op en vóór ze beseffen, dat het niets eetbaars is, worden ze op het land en in een mand geslingerd — in het gezelschap van de soortgenooten, die eveneens ter markt bestemd zijn. In de Vendée heft men zelfs „parken”, waar kikkers gekweekt worden. ☼ En onze kikkers zijn het niet alleen, die gegeten worden: in Amerika eet men de „bullfrog”, een brulkikker (wiens gekwaak op het geloei van een bul schijnt te gelijken!), die in Amerika een der gewonere soorten is en ook voor de consumptie vaak met succes in „frog-farms” gekweekt werd — die thans echter door al te actieve achtervolging van den aardbodem dreigt te verdwijnen. Ook axolotls en de Japansche reuzen-salamanders eet men. ☼ Maar keeren we tot onze Hollandsche dieren terug.

(Slot volgt)

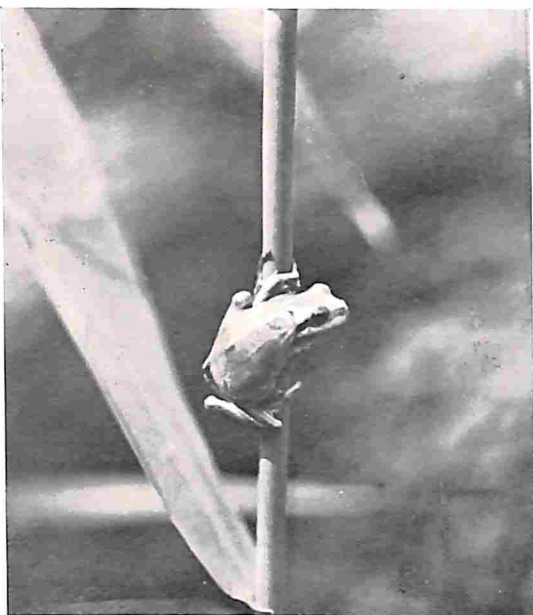

Foto Zimmermann

BOOMKIKKER, EEN KLIMMENDE SOORT-GENOOT VAN ONZE WATERDIEREN, DIE MET ZIJN ZUIGNAPJES ZICH GEMAKKELIJK AAN ALLE TAKKEN EN STENGELS VAST-HOUDT

eens den naam van Moreau noemde, zei hij ernstig: „Zeker, Moreau is een generaal van beteekenis, alleen heeft hij veel overeenkomst met een trommel.” En toen men Napoleon om een verklaring van deze zonderlinge vergelijking vroeg: „Men merkt van een trommel ook niets, vóór hij geslagen wordt!”

Foto Zimmermann

DE BRUINE KIKKER, DE VERWANT VAN DEN GROENE, DIE ECHTER VEEL MEER EEN LANDEVEN LEIDT

WALCHEREN, DE TUIN VAN ZEELAND

DOOR DIRK L. BROEDER

I. WALCHEREN IN DE VROEGSTE TIJDEN EN DE MIDDELEEUWEN TOT 1585

HET eiland Walcheren is van betrekkelijk jonge bewoning, met uitzondering van de duinstreken langs het noorden en westen. Weinig is tot ons gekomen uit die allervroegste eeuwen en wat we nog aan beschrijvingen bezitten, moet met de uiterste reserve behandeld worden. De oude kroniekschrijvers toch vervallen maar al te vaak tot de zonde der fantasie; ze nemen veelal wat ze zelf niet bewijzen kunnen voor evangelie aan, terwijl wat ze ons nog vertellen dikwijls uit tweede of derde hand is. Beter houvast hebben we aan de oorspronkelijke stukken, waarvan Van Empel en Pieters in hun standaard werk „Zeeland door de Eeuwen Heen” zooveel gebruik hebben gemaakt en ons zooveel opheldering hebben gegeven. Doch

ook de oude stukken van de vroegste tijden zijn in niet ruime mate aanwezig, hebben hoogstwaarschijnlijk ook nooit bestaan. Het oudste geschrift in het Zeeuwsche Rijksarchief te Middelburg dateert van 1189. Pas in de 13e eeuw begint met de macht der kloosters de geregelde geschiedenis van Walcheren. In ieder geval is deze geschiedenis vóór het jaar 1000 een van geographisch belang, terwijl na dien tijd pas het historisch element op den voorgrond treedt. Toch kunnen we de vroegste tijden eenigszins reconstrueeren naar de vondsten uit die eeuwen, doch het maken van een kaart is te eenen male onmogelijk bij gebrek aan voldoende gegevens. Veilig kunnen we toch aannemen, dat Walcheren, evenals de overige eilanden, uit zeer vele kleinere eilandjes is ontstaan; dat leert ons de geschiedenis der polders. De Walcherse bodem, met uitzondering der duinstreek natuurlijk, bestaat uit alluviale gronden, die veelal op laagveen rusten en niet zoo heel diep liggen. In den laatsten tijd is dit goed waar te nemen op het strand van Oostkapelle, waar de duinen zóó ver teruggedrongen zijn en de zeeklei weggeslagen is, dat het laagveen blootgekomen is. De oudste duinen zijn van oost naar west ontstaan, tusschen de duinketens soms een dal vormend. Op Walcheren is dit het best bij Domburg waar te nemen, waar weinig jonge duinvorming te vinden is. Het oudste gedeelte is al eeuwen geleden genivelleerd en bevindt zich waar thans de bosschen — de Manteling — zich uitstrekken. Elders treffen we jonger duin aan. Mettijd begonnen de duinen zich landwaarts te bewegen, de zoogenaamde vervlogen duinen, hetgeen herhaaldelijk voorkomt, zij het dan voor het eerst in de grafelijke rekeningen der middeleeuwen opgenomen, en nog steeds voltrekt zich dit proces. En het is merkbaar ook, want, om een voorbeeld te geven, voor vijftig jaar was het Willebrordusputje te Zoutelande omgeven door een wandeling, thans echter is het bijna door de duinen bedolven, die hier zelfs door een muurtje tegengehouden moeten worden, opdat ze niet bij iedere windvlaag over den straatweg stuiven. Deze verstuiving landwaarts is ook reden, dat nederzettingen uit de eerste eeuwen onzer jaartelling door de zee werden opgeëischt. De vondsten uit die tijden wijzen op een Romeinsche nederzetting in de buurt van Domburg en mogelijk ook een bij Westkapelle. Reeds in 1514 werd bij laatstgenoemd plaatsje een marmeren

Herculesbeeld gevonden, doch pas in het midden der volgende eeuw worden de vondsten belangrijker, en wel bij Domburg. Een Neptunusbeeld en talrijke votiefsteenen van de godin Nehalennia — waarvan de nog na den brand in de kerk te Domburg overgeblevene in het museum van het Zeeuwsch Genootschap te Middelburg aangetroffen worden — benevens kleinere Romeinsche overblijfselen werden gevonden. Eertijds heeft aan den binnenrand der duinen de Nehalenniatempel gestaan, die weldra onder het duinzand bedolven geraakte, om vermoedelijk in de 17e eeuw door de steeds achteruit stuivende duinen aan den buitenrand te komen en overstromd te worden. Aan de hand van verschillende vondsten is men tot de conclusie gekomen, dat

Domburg in de 1e tot de 3e eeuw niets minder moet zijn geweest dan een uitvoerhaven voor den handel op Britannië. Gelijktijdig met de Romeinsche bezetting der belangrijke punten moet hier ook een Germaansche bevolking hebben geleefd, die er bij de komst der Romeinen al was. Sporen van een aanzienlijke Frankische bewoning zijn aangetroffen achter het kasteel Westhove en de luthoven Berkenbosch en Duinbeek. Het vinden van Angelsaksische munten duidt ook hier weer op een voortzetting van den handel op het overzeesche Britannië. De belangrijkste overblijfselen zijn evenwel gevonden in de vluchtbergen, rondvormige heuveltjes, die meestal aangetroffen worden bij een oude boerenbehuizing. Het oude standpunt als zouden deze heuveltjes offer- of brandplaatsen zijn geweest, of een plek waar recht gesproken werd, wordt al lang niet meer gedeeld. Ze zijn werkelijk opgeworpen en gebruikt als toevlucht ten tijde van een vloed of dijkbreuk. In den loop der eeuwen zijn ze verhoogd, vandaar dat overblijfselen van verschillende bewoningen aangetroffen zijn. Merkwaardig is het, dat ze, evenals dikwijls het geval was met een

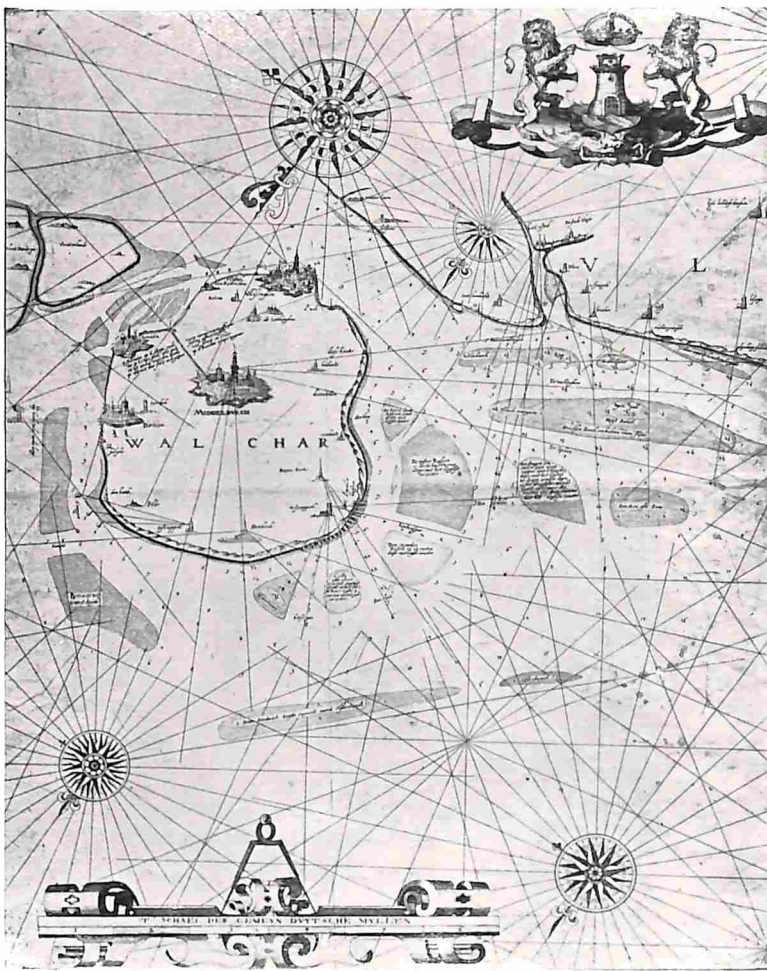

Foto P. Coerdes

PASKAART VAN WALCHEREN EN EEN GEDEELTE DER VLAAMSGHE KUST, VOLGENS DEN VERVAARDIGER „FICZ EN PERFECT AFFGHETEYCKENT ANNO 1617 BIJ MIJN WILLEM VAN DEN DOONEN. GHEDRUCKT TOT MIDDELBURG BIJ SAMUEL DE SWAEF, IN DE GORTSTRATE 1619.” EN IN HET BEZIT VAN HET ZEEUWSCH GENOOTSCHAP DER WETENSCHAPPEN, TE MIDDELBURG
Deze kaart vormt de helft van een uit twee bladen bestaande paskaart

kasteel, klooster of ridderhof, vaak den oorsprong van een dorp vormden, en dit ziet men nog wel op Walcheren, waar sommige dorpjes tusschen twee of drie vluchtheuvels liggen. Vele zijn echter deels afgegraven of geheel verdwenen. Gedurende de Frankische tijden beginnen ook de strooptochten der Noordmannen, van wie we echter nagenoeg niets hebben teruggevonden. Uiteraard was Walcheren een der strategische punten van de lage landen, dat door Karel den Groote niet onbenut zal zijn gelaten¹⁾. Het land van Walcheren ten oosten van het Kanaal door het eiland is van betrekkelijk jongen datum, niet zoo het overige, dat reeds vele eeuwen ongeveer den zelfden vorm heeft gehad als thans. In het aanwinnen van land hebben vooral de kloosters veel invloed gehad en aangewend. Reeds de Christenpredikers Amandus, Eloy, Livinus en Willebrordus verwierven land voor hun kloosters, waarvan de St. Baafs en St. Pieter te Gent en de latere stichtingen van Duinen, bij Veurne, en Ter Doest, bij Lissewege, veel toe hebben bijgedragen. Keer op keer echter ontstond groote schade door watervloeden, die gedurende de middeleeuwen meermalen het eiland teisterden en het werk der monniken te niet deed, doch met hernieuwde

1) Zie hierover ook mijn artikel in het „Buiten”-nummer van 26 Mei '34.

HOOGHE DUINEN BIJ VALKENISSE

kracht toog men weer aan het werk. Dat het kerkelijk element ook op Walcheren goed vertegenwoordigd was, getuigt wel het feit, dat Middelburg alleen al naast de bekende, nog bestaande, abdij, acht kloosters en een begijnhof telde, terwijl van de vele kerkjes en kapellen de Westmonster, een der twee moederkerken van Walcheren, en de St. Pieter of Noordmonster twee groote godshuizen waren. Naast de machtige geestelijken steeg spoedig op Walcheren de burgerij in aanzien door den handel, en met die welvaart ontstond ook een drang naar vrijheid, den Zeeuwen zoo eigen. De wereldhandelscentra Brugge en Gent, later ook Antwerpen, wierpen vooral voor Middelburg groote baten af, dat als stapelplaats der Engelsche wol rijk en welvarend werd. Kort daarna komen ook Veere, Vlissingen, Domburg, Westkapelle en Arnemuiden aan de beurt en op Walcheren concentreert zich een geweldige handel in wol, laken en wijnen, en met den handel ontstaan ook de gilden, waarvan er te Middelburg alleen al in de 13e eeuw een dertigtal waren. Reeds in de 12e eeuw verkreeg Middelburg dan ook stadsrechten, opnieuw verleend in 1217 door Margaretha van Vlaanderen en graaf Floris IV van Holland, die gemeenschappelijk

Zeeland regeerden. Stadsuitbreiding was het gevolg in 1254 en nog eens in de 14e eeuw. Ook Vlissingen werd uitgebreid en in het begin der 14e eeuw de eerste laven gegraven, terwijl Veere, dat zijn opkomst aan de energie der Van Borselens te danken had, ook omstreeks dezen tijd begon te floreeren. De Van Borselens hadden de schorren om Veere ingepolderd en daar in 1280 een machtig slot, dat van Zandenburg, gebouwd. Na Walcheren werd van lieverlede het pakhuys dezer gewesten, doch na het midden der 15e eeuw verdween het stapelrecht, om plaats te maken voor een bloeiend transitoverkeer, dat naast den winstgevendsten handel der Engelsche en Schotsche wol- en lakenhandelaren, die zich omstreeks dezen tijd hier in grooten getale vestigden, ontstond. Daar evenwel de toenemende lakenindustrie hoe langer hoe meer wol vergde, kwam de handel in Spaansche wol naast de Engelsche tot ontwikkeling. Producten van heel de toenmalige handelswereld werden in de havens van Walcheren aangevoerd, hetgeen ook een aanzienlijk verkeer ter zee met zich meebracht. Voor de veiligheid der scheepvaart was derhalve o.a. in 1352 door graaf Willem V octrooi verleend tot het plaatsen van een baken in de duinen van Schouwen, terwijl hertog Albrecht van Beieren in 1365 aan Westkapelle toestemming gaf bakens op te richten en voor het onderhoud daarvan van alle schepen „die binnen den gaten tusschen Westkapelle ende Wolpen ende t Veergat gaten sullen” een recht te heffen. Onder deze schepen waren er ook ettelijke uit de Hanzesteden. Toch werd alle handel overtroffen door dien, welke Walcheren, en in het bijzonder Middelburg, met Engeland dreef, het land waarmede onze gewesten het vroegst — reeds in den Merovingischen tijd waarschijnlijk — handelsbetrekkingen hebben gehad. Het is echter ondoenlijk om in dit korte bestek hierop verder in te gaan. Dat tus-

schen Brugge en Gent een groote handelsjalousie bestond, is iedereen bekend, doch de opkomende ster van Zeeland deed hen bij tijd en wijle hun onderlingen strijd staken om den machtig wordenden mededinger te trachten onschadelijk te maken. Talloos zijn dan ook de strooptochten, die onze zuidelijke burenen in Walcheren ondernamen. Een daarvan greep plaats op Pinkstermorgen 1485, toen die van Brugge en Sluis de stad Vlissingen aanvielen, den baljuw vermoordden en de stad plunderden. Maximiliaan van Oostenrijk, regent voor zijn zoon Filips den Schoone, liet de stad toen uitbreiden en versterken. Dat de welvaart in deze gewesten groot was, getuigen heden ten dage nog de schoone stadhuizen van Middelburg en Veere en de talrijke andere overblijfselen van roem en glorie. Doch de ster van Walcherens grootheid had haar culminatiepunt nog niet bereikt. Dit zou pas aan het einde der 16e eeuw geschieden, toen Brugge, Gent en Antwerpen reeds over hun bloei heen waren, en waarvan wij in een volgend stuk zullen schrijven, vandaar dat wij dit hoofdstukje sluiten met het jaar 1585, den val van Antwerpen. (Wordt vervolgd)

OVER PLANTENGALLEN EN HUN VEROORZAKERS

DOOR P. J. SCHENK

WANNEER we buiten in den laten herfst wandelen, vallen aan de kale takken van het eikenhakhout de ronde knikkergallen wel buitengewoon gemakkelijk op. De jeugd plukt ze en speelt er mee en de ouderen vertellen, hoe zij in hun jonge jaren in den zomer deze gallen verzamelden om er met azijn inkt uit te trekken, die weliswaar niet van buitengewone kwaliteit was, maar eenigen tijd voldoening gaf, omdat men de zwarte vloeistof zelf had gemaakt. Deze inktappels behoorden aldus tot die natuurproducten, welke onder de schooljeugd bekendheid genoten. Niet zelden ging de kennis omtrent deze voorwerpen weinig verder, tenzij dat die jeugd van vroeger het geluk had een onderwijzer te treffen, die belangstelling had voor de levende natuur en hiervan meer vertelde hem was voorgeschreven. Maar zelfs thans nog is het geen zeldzaamheid menschen te ontmoeten, voor wie vele, dagelijks in de natuur zichtbare dingen, nog evenzovele geheimen versluierd houden. Hiermee is ongetwijfeld geen nieuws verteld, want het is bekend, dat er zeer veel tijd mee gemoeid is om kennis omtrent dingen, die niet tot de alle-

EEN OUDE VLUCHTBERG BIJ BOUDEWIJNSKERKE

RUÏNE VAN HET CASTEEL ZANDEBURG BIJ VEERE.

OVERBLIJFSELEN VAN HET POORTGEBOUW VAN HET KASTEEL ZANDEBURG BIJ VEERE OMSTREEKS 1800 (Gebouwd in 1282, grootendeels gesloopt in 1581)

daagsche behooren, tot algemeen goed te doen uitgroeien. Het verwondert ons daarom niet te ervaren, dat al vóór onze tijdrekening enkele plantengallen bekend waren en op bepaalde manieren werden gebruikt. Zoo door Hippokrates, die van 460—377 voor Christus leefde, en den naam heeft een groot natuurkenner te zijn geweest. In zijne geschriften vindt men op verschillende plaatsen voorschriften voor het gebruik van galappels tegen bepaalde ziekten van den mensch, die deze „vader der medicijnleer” kende. ☒ Theophrastos, die van 371 tot 286 v. Chr. leefde, kende verschillende gallen, in het bijzonder die, welke op eiken voorkomen, en beschrijft deze uitvoerig. Plinius, de bekende Romeinsche geleerde, die van 23 tot 79 na Christus leefde en in dit laatste jaar door een uitbarsting van den Vesuvius om het leven kwam, noemde in zijn „Historia naturalis” de „bessen” op de bladeren van beuken, de „sponsen” aan de rozen en verscheidene galappels op eiken, waarvan hij het gebruik aangeeft en die hij, zooals regelmatig gebeurde, onderscheidt in niet en wel geperforeerde. Ook in de huidige pharmacognosie maakt men dit onderscheid nog. ☒ Plinius stelde zich voor, dat de eiken afwisselend het eene jaar eikels en het andere galappels dragen. Deze meening heerschte, weinig veranderd, wel tot in de middeleeuwen en later, want de natuurkenner Hieronymus Bock (1498—1554) vermeldt nog, dat de kleine linzengallen op de „linkerzijde” van het eikenblad, door de boeren „Blümlein” genoemd, een goeden eikelooft voor het volgende jaar voorspellen. ☒ In zijn tijd werd van de gallen en hun bewoners een veelvuldig gebruik gemaakt in de artseneijkunde. Een extract werd toegepast tegen braakneiging, als bloedstillend middel, om te gorgelen, als huismiddel bij geboorten, om het hoofdhaar te verven, om inkt te bereiden enz. De kennis omtrent de werkelijke beteekenis der gallen was nog geenszins groot, want we lezen b.v., dat het heldere, klevende sap in bepaalde gallen op iepenbladeren (die door bladluizen worden veroorzaakt) bij het opdrogen in muggen verandert. ☒ Mattioli, evenals Bock en anderen uit denzelfden tijd, een bekend kruidkundige, verzekert, dat

WALCHEREN, DE TUIN VAN ZEELAND. DE ST. PIETERSKERK OF NOORDMONSTER TE MIDDELBURG. AFGEBROKEN IN 1834

de eik drieërlei vruchten draagt, n.l. eikels, gallen en mistels. In de gallen ligt volgens hem een orakel verborgen: vindt men in Januari of Februari in een onbeschadigden gal een vlieg (= galwespe) dan kan worden gerekend op oorlog, een wormpje (de larve van de galwesp) voorspelt duurte, een spin(?) het optreden van besmettelijke ziekten en sterfte. Andere geleerden uit dien tijd vermelden hetzelfde of iets dergelijks. ☒ Dezelfde Mattioli vertelt, dat op de beukebladeren gewoonlijk een spits besje of kogeltje groeit, dat een lieflijk aanzien heeft als een fraai rood appeltje, waarmee hij den gal van een galmugje bedoelt. Van den bewoner rept hij met geen enkel woord. ☒ Behalve de gallen op de eiken trokken in het bijzonder de bemoste uitwassen aan enkele rozen sterk de aandacht, door Plinius met een spons vergeleken en later aanbevolen tegen slapeloosheid. Nog heden ten dage worden rozetakjes met een bedeguar of slaapappel gehangen in of boven het wiegje van een kind, dat naar moeders zin niet voldoende of onrustig slaapt. ☒ Wilhelm Jordan, de dichter van „Die Nibelungen”, heeft dezen rozen-gal in gedachten, als hij in het eerste deel Brunhilde als volgt laat vertellen, welke uitwerking de vloek van Wodan heeft:

... Da sa ich lodern die feurige Lohe,
Da ward ich umwassen in raschem Ge-
[wucher
Von Jelängerjelierer in dieser Laube
Und dichtet Geranke von dornigen Rosen,
In meine Schläfe stach er den Schlafdorn.
Ich sank auf den Sargstein, mir schwand
[die Besinnung”.

☒ Uit deze sage is het sprookje van Doornroosje ontstaan en hierin vinden we den slaapappel (Schlafdorn) eveneens andere dingen vervangen. ☒ In de huidige artseneijkunde vinden we nog steeds de galappels van eiken, volgens de „Handleiding bij het onderwijs in receptuur” van Schröder en de Zaaier geoogst van *Quercus lusitanica* Lam. var. *infectoria*, een heesterachtigen eik, voorkomend in Perzië en Klein-Azië. In de apotheek zijn deze gallen bekend als Aziatische galnoten, *gallae asiaticae*, waarvan verschillende handelssoorten bestaan, afkomstig uit Aleppo, die de beste zijn (*Gallae Halpenses*), Mossul, Smyrna en Tripolis. Zij bevatten tot 70% looizuur, een weinig galluszuur, suiker, hars

KELDERS MET 13E EEUWSCHE KRUISGEWELVEN ONDER DE ABDIJ TE MIDDELBURG

GALLEN VAN DE GALWESP OP EIKEBLAD

enz. De Oostenrijksche, Duitsche en Boheemsche galnoten worden van verschillende eikensoorten verzameld en bevatten slechts 25—30% looizuur. Er wordt onderscheid gemaakt tusschen doorboorde en niet doorboorde galnoten, zooals boven reeds werd meegedeeld. Het aantal gallen, dat in ruime verscheidenheid wordt gevonden op velelei planten, is zeer groot. Zij worden veroorzaakt door bijna evenzovele diersoorten en zwammen en voor een klein deel door niet-parasitaire invloeden. Men vat ze samen onder de benaming cecidiën en noemt de gallenleer cecidologie, waarvan als de grondlegger Marcello Malpighi (1628—1694) wordt aangewezen, en als zijn voorlooper de botanicus Ulisse Aldrovandi (1549—1605), twee namen, die men in de dier- en plantkunde meermalen terug vindt. Malpighi was de eerste, die het binnenste der gallen nauwkeurig onderzocht en hun ontwikkeling waarnam. Na hem en vooral in de laatste eeuw, zijn er velen geweest, die de interessante misvormingen der planten tot onderwerp van waarneming of dieper gaande studie maakten, onder wie slechts onze landgenoot Beyerinck genoemd zij. Het hun werk zijn duizenden gallen en hun veroorzakers bekend geworden. Sommige zijn voor den groei der planten van beteekenis, eenige zelfs van economisch standpunt bezien, zoodat de plantenziektenkundige zich met hen bemoeit, verreweg de meeste echter beïnvloeden de ontwikkeling van de plant, waarop zij voorkomen, niet zoodanig, dat hierdoor merkbare schade wordt ondervonden. Zeer moeilijk is het geweest inzicht te bekomen in de wijze, waarop de gallen ontstaan, d. w. z. door welken invloed de plant op zoo eigenaardige wijze reageert, dat het mogelijk is aan den gal met zekerheid den veroorzaker vast te stellen. Dit sluit dus in, dat elke gal, die b.v. door een galwespje wordt veroorzaakt, een voor dit diertje specifiekken vorm en aanzien heeft. Verschillende galwespsoorten leggen haar eitjes in eikebladeren en zoo kan men aan één en hetzelfde blad zeer duidelijk van elkaar te onderscheiden gallen tot ontwikkeling zien komen. Het was Beyerinck, die hiervan in het bijzonder studie maakte, op welken invloed de plant zoo eigenaardig reageert. Zijn werk werd nagedaan en grootendeels bevestigd door Werner Magnus, die o.a. bewees, dat eiken, wilgen, rozen niet op gelijke wijze reageeren op het ontvangen van een galwespeneitje in blad of stengel. Hij ontkent, dat een door het eileggende galwespje met het ei meegegeven giftstof een tot het vormen van een specifiekken gal aanleiding gevenden prikkel levert, waardoor de gal ontstaat. Hij ontkent ook, dat er een zoodanige prikkel uitgaat van de nog ongeboren galwesplarve in het ongeopende eitje, dat in het plantenweefsel aanwezig is. In hoofdzaak komt, hetgeen hij vaststelt, hierop neer, dat de bij het eierleggen ontstane wondprikkel de inleidende oorzaak is van het ontstaan van een gal. De plant vormt hierdoor niet-gedifferentieerd callus- of wondweefsel. De gedifferentieerde ontwikkeling van den gal geschiedt onder den invloed van een prikkel, uitgaande van de uit het ei gekomen larve, die moet blijven leven en zich ontwikkelen, wil de gal volkomen kunnen uitgroeien. Deze studies strekten zich uit over enkele galwespen. Er zijn echter zoovele gallen veroorzakende dieren en zwammen, dat er nog een groot arbeidsveld open ligt. Bij de dieren vin-

den wij ze onder de vlinders, kevers, muggen, wespen, luizen, mijten, aaltjes. Talrijk zijn de planten, waarop gallen kunnen ontstaan en even sterk in aantal zijn de vormen, die elk een eigen veroorzaker bezitten, welke op eenzelfde plantensoort kunnen worden aangetroffen. Zoo vinden we op de Kruisbloemigen 256 soorten van gallen, op de Roosachtigen 500, op de Composieten 664 en op de Fagaceae, waaronder de eik behoort, zelfs 901 verschillende gallen, ongerekend die, welke door zwammen worden veroorzaakt. En bovendien is deze opgave ontleend aan den gallen-catalogus van Houard, die in 1908 verscheen, zoodat de cijfers slechts betrekking hebben op de toen bekende gallen. De vormenrijkdom der gallen is dus zeer groot, want alle zijn zij immers onderscheiden, zoodat men aan den gal den veroorzaker kan noemen. Er bestaan eenige boeken, waaronder zeer zwaarwichtige, maar ook kleinere, waarmee men de gallen kan determineeren. In Nederland verscheen in 1926 het „Gallenboekje” van Joman, als jubileumuitgave van de Nederlandse Natuurhistorische Vereeniging, dat we in handen zouden wenschen van allen, die in winter en zomer in de vrije natuur dolen en daar worden aangetrokken door hetgeen er merkwaardigs door hun oog en oor wordt ontdekt. Interessant zijn de gallen in hooge mate: wie zich eenmaal gewonnen heeft gegeven om gallen te zoeken en te leeren kennen, zal in den ban dezer uitwassen blijven en hierin een zeer groote voldoening vinden. Maar ook voor den minder enthousiasten natuurliefhebber biedt het onderzoeken van enkele gallen, die op zijn weg komen, een bron van vreugde door het ontdekken van bijzonderheden, welke niet werden vermoed. We denken hier b.v. aan het vinden van binnen- en buitengallen, een- en meerkamerige gallen, kleuren en beharing enz. en laten het ontdekken van parasieten, inquilinen en toevallige bewoners der gallen nog over voor degenen, die met oppervlakkige waarnemingen niet tevreden zijn. Over al deze dingen te schrijven, zou veel te ver voeren. We laten het dus hierbij, in de hoop wat meer belangstelling te hebben gewekt voor de gallen, die deze werkelijk verdienen.

ORVIETO (Slot van bladz. 435)

STEEDS verder sleepen mijn droomen mij: Orvieto, waar de eeuwige schoonheid, die onvindbaar is, te vinden moet zijn. Orvieto, waar de volmaaktheid, die onbestaanbaar is, te verwezenlijken moet zijn. Wat kan de klank van een enkel woord niet in een menschenziel uitrichten? Dat ik zooveel steden in Italië al zag, en Orvieto nog niet! Ik wil er heen gaan, het zien, er loopen op dansende voeten, er droomen onder de gouden zon, er lachen tegen de menschen, die snel begrip end mijn vreugde, terug zullen lachen. Ik wil er een paar uur zijn, een dag, een week, er misschien blijven de rest van mijn leven, en kunnen zeggen en schrijven: „Ik woon in Orvieto. Het is er volmaakt. Voel je het niet in den naam? Zeg het hardop voor jezelf — Orvieto — de klemtoon

KNIKKERGALLEN AAN EIKETAKKEN, VERORZAAKT DOOR DE GALWESP

op de tweede lettergreep, dan zul je het hooren, en voelen, en weten . . .” ☼ Drie dagen lang achtervolgt mij de klank van den naam en de gedachte aan het stadje dat hem draagt, en steeds meer trekken die aan. Maar er is ook iets, dat, hoewel zwakker, den anderen kant uittrekt en mij terug houdt. ☼ Ik heb natuurlijk allang de verleiding niet kunnen weerstaan om te weten waar Orvieto ligt. Met een hart, dat klopte van angstige spanning, hoewel ik mijzelf met nadrukkelijk koel en nuchter gehouden hersens dwong tenminste uiterlijk kalm en beheerscht te blijven, heb ik een kaart opgeslagen, en het vrij spoedig gevonden, een eind verder naar het Noorden. Maar er is een oogenblik van kille teleurstelling in mij geweest, omdat Orvieto niet aan zee lag. Geen droomstad aan een wijde blauwe zee dus — wel een rivier, een riviertje. Maar een riviertje is geen zee, heeft geen wijdheid, geen verschieten, waarachter weer verschieten en dan de oneindigheid. Is het die teleurstelling geweest, die mij wat huiverig maakte, alsof er een waarschuwing in verborgen lag? ☼ In allen gevalle is zij er waarschijnlijk wel de oorzaak van, dat het nog drie dagen duurt, voor ik toegeef aan de stem, die mij toeroept naar Orvieto te gaan, mijn koffers pak en naar Rome reis. Van Rome naar Orvieto is het nog maar een reis van enkele uren. Beangstigend en verrukkend tegelijk is dat besef, waarmee ik ook in Rome nog twee dagen, weifelend, twijfelend, blijf rondloopen. Waarom toch heb ik steeds die wonderlijke vrees, die er mij van weerhoudt naar het station te gaan, een kaartje te koopen, en in den trein te stappen, die naar Orvieto gaat? Is het, omdat het mij tegen kan vallen? Als

het eens zonder bekoring, alleen maar vies en vuil en leelijk is? Wat dan nog? Ik zal een dwaze illusie minder hebben, en hoe minder dwaze illusies men heeft, hoe beter, want dat zijn dingen van nul en geener waarde, die den mensch alleen op dwaalsporen brengen... ☼ Er is dus niets, dat er mij van weerhoudt Orvieto eens te bezien, en zoo neem ik op den middag van mijn

tweeden dag te Rome plotseling een kloek besluit, stap in een tram, laat mij naar het station rijden. Aan het loket kost het mij moeite mijn opwindende te verbergen, en, alsof het iets heel gewoons is, een kaartje naar Orvieto te vragen; de man achter het loketje stempelt het en overhandigt het mij volkomen onaangedaan, alsof een kaartje naar Orvieto hetzelfde was als een kaartje naar iedere andere stad in Italië. Ik houd

mijzelf voor, dat het dwaas is mij te verbazen over zijn kalmte, en terwijl ik mijn perron opzoek, het kaartje veilig geklemd in mijn warme hand, bonst mijn hart steeds in denzelfden cadans en mijn voeten bewegen zich op de maat ervan. Orvieto! Orvieto! ☼ De trein staat al klaar, maar

hoewel ik evengoed al in kan stappen, geef ik er de voorkeur aan om nog wat op het zonnige perron heen en weer te loopen. Terwijl ik zoodrentel, verwondert het mij, dat ik, zelfs met dat kaartje in mijn hand, dat mij, naar ik dacht, wel over alle weifelingen heen zou helpen, steeds nog een vreemde angst in mij voel, die klimt en klimt, naarmate de wijzers van de stationsklok verder kruipen. Ik redeneer al niet meer, dat ik geen reden heb om angstig te zijn: ik ben het, het is sterker dan ik en maakt mij volkomen machteloos. Ik slik; het bonst in mijn ooren, en tegelijkertijd zie ik met een gevoel van ontzetting aan het andere einde van den trein een conducteur staan, die mij beduidt om in te stappen. Ik wil niet mee, ik wil niet mee! En op hetzelfde oogenblik vind ik het bevrijdende gebaar: ik knik tegen den conducteur van nee, en terwijl de trein moeielijk op gang komt en steunend van inspanning weg rijdt, haal ik diep adem en voel mij als van een obsessie bevrijd. In mijn hand heb ik nog mijn kaartje naar Orvieto: ik scheur er de ééne helft af en geef die terug bij de contrôle; de andere, waarmee ik heen had moeten gaan, berg ik weg. Als aandenken aan Orvieto, dat ik niet zag en niet zien zal. Orvieto! Zeg het voor u uit, zacht, de lettergrepen fijntjes

betonend in een rhythmischen cadans, en zie er de stad bij voor u liggen: een blank visioen van eeuwige schoonheid en blijheid! ☼ Maar besef, dat ge nooit naar Orvieto gaan moet, evenmin als ik er heen ging of er ooit heen gaan zal, al mocht ik nog drie, vier keer in Italië komen, al mocht ik er zelfs voorbij komen. Orvieto zal het Orvieto van mijn dwazen droom en mijn dwaze illusie blijven, hoog boven de werkelijkheid, on-aangetast. Dwaas? ☼ Het dwaaste is, dat ik, behalve mijn eigen wijsheid, die er mij op het laatste oogenblik van weerhield te grijpen naar wat illusie blijven moet, den vetturino van Pozzuoli met zijn zwarten krullebol soms dankbaar gedenk — niet, omdat ik nu weet, dat hij me drie lire te veel afzette voor dat tochtje naar de zwavelbronnen, maar omdat hij een meisje had, dat in Orvieto woonde.

OVER PLANTENGALLEN EN HUN VEROORZAKERS. GALLEN OP ELZEBLADEREN, VEROORZAAKT DOOR EEN GALWESP

PIETA IN DEN KERKTOREN TE NEEDE, INDERTIJD IN DE NED. HERVORMDE KERK ALDAAR ONTDEKT EN HIER VERMOEDELIIK TIJDENS DEN BEELDENSTORM VERBORGEN